

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 28. ФЕБРУАРА 1885.

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 2.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ИЗ „ГЕТЕОВОГ ФАУСТА.“

(Свршетак.)

Песник.

Потражи себи другог слугу ти!
Да песник праће превелико зар,
Од природе што има као дар,
Баш тебе ради грешно изгуби!
Па чиме дира само срца сва?
Па чим се рупи свака незгода?
Зар није склад, што из срца му ври,
И свет у срце њему доводи?
Кад природа бескрајни себи рад
Немарно на вретено савије,
Кад свију ствари неујудан склад
Зловољним звуком свуда навије,
Ко жићем дели ред тај досадан,
Да покрет његов буде ритмичан?
Ко поједином даје општи рад,
Узвиши кад звучи красни склад?
Ко шпба буру, да се створи бес?
Ко сутону озбиљан даје блес?
Пролетни цвет ко бере у свој скут,
Да њиме поспе љубазници пут?
Ко вије онај зеленкасти лист,
Да њиме кити, ко је ваљан, чист?
Ко спаја богове, Олимпу држи век
Та људска снага у песнички тек!

Шаљивчина.

На употреб'те снагу лепу сад,
Терајте песниковачем занат,
Љубавни к'о што с' тера пустолов!
Случајно с' ближи, види, остаје,
И свеза тако трајном постаје;
Где среће има, ту је и отров,
С уживањем и бол је известан,
Те не знаш сам, ал' проводни роман.
И такав призор треба да се дад!
Захвати, где је људски живот пун!
Та сваки живи, мало који зна,
И где се латиш, занимљив је тај.
У шарне слике непито смисла дај,
У обмани нек истине је трун,
Најбоља с' чорба кува тако, знај,
Што крепи свет и дике осећај.
Тад младежи се купи лепи цвет,

У игри вашој слуша блажен пој,
И свакој душпи, бар осетљивој,
Из дела иначе тужан рукоплет;
У сваког с' буди неки умишљај,
Те свога срца види осећај.
Још спремни су на смех, к'о и на плач,
Још полет штују, мили им се јај:
Та ко је готов, тај је избирач,
Ко бива, свагда захвалан је тај.

Песник.

Па дед' ми врати оно доба ти,
Када сам ја развијао се сам,
Песама кад су бујни извори
Удиљ у грудма поновили плам,
Кад ми је магла застигала свет,
А пупољак ми чудо обрек'о,
Када сам брао хлјадама цвет,
Што бујно беше испунило дод!
Шта имаох!? Ал' тма сам имао!
За истином сам свагда бивао,
У обмане сам как уживао.
Поврати нагона ми коменај,
Ужитак онај, дубок, убави,
Ах, мржље моћ и снагу љубави,
Младост ми моју натраг само дај!

Шаљивчина.

Младост је теби нужна, брале мој,
Кад с душманима бијеш љути бој,
Кад око врата силом-слађано
Девојче руке вије млађано,
Трчањем брзим ако хоћеш ти
На мети зелен венац постићи,
У игри бујној кад покажеш моћ,
Пехаром пуним кад прекратиш ног.
Ал' старој песми чио напредак
Умилно, сиљно стати у корак,
И замашљеном једном циљу свом
Долутати, па ма и обманом,
Делије старе, то је позив ваш,
И с тога ми вас поштује баш.
Старост нас дјети, то је израз лош,
Старост нас нађе као децу још.

C 11-9

Управитељ.

Напустите већ једном таку реч;
Да барем видим баш и дело већ!
Док ласкаву сте реч изустили,
Ко зна, шта ли смо већ пропустили.
Шта хасни ту, о вољи зборити?
Оклевалу се неће створити.
Зацело ако песници сте баш,
Песништу шаљте онда позив ваш;
Ви знате, шта нам треба, шта ли не;
Бенђелук јак је нама потребан:
С тог без оклеваша, дед, пеците!
А неће л' данас, сутра неће знам.
Не пропуштајте баш ни један дан;
Могућега се ваља латити,

И срчано за врат ухватити;
Утећи неће, не да одлука,
Те чини своје, мора, а шта зна.—
Ви знате, на позорници бали немачкој,
Да покушава сваки начин свој;
Немојте дакле да ми штедите
Машине моје, или проспекте.
Узмите сунчев, ил' месечев зрак,
А звезде мож'те расипати чак.
Камење ту је, ватра, водопад,
И птице ту су, ту су и зверад.
Прикажите у тесној кући тој
Створова силних неизмерни број,
Те ступајте позорно у напред,
У пак'о с неба кроз васцели свет.

Милан Савић.

Балканска царица.

(Свршетак.)

Други чин почње се разговором између станкових слугу, Иве и Угњеше, који се разговарају о последњем рату, док се њихов господар под шатором одмара од пута. Иво је брњав, те пријатељу свом открива тешку тајну, која му не да мпра. Прислушкивао је, кад му је господар бро на тајном састанку са неким старим Турчином. Мало после кнез Станко предаде му писмо за тог Турчина, а он је то писмо, зло слутећи, послao кнезу Ивану. Станко излази из шатора и слуге му носе посластице. По ручку зове гуслара. Он му пева Вука Бранковића, како је свога кнеза издао на Косову пољу. Песма проклиње издајницу. Станко зловољан тера гуслара. За тим јавља се Даница са пријатељицом својом Мартом (призор је код Бериславице, њихове отаџбине, где Морача утиче у Скадарско језеро). Оне наричу, јер је оцу данчићном стигао глас, да је Станко у боју код Кроје заробљен и чами у једренетској тамници. Станко, који је девојке из далека гледао, ступа напред. Даница га опази и онесвести се. Кад је Станко и Марта однесу у шатор, долазе посланици кнеза Ивана, да поздраве Станка. Међу њима су Дејан и Перун. Дејан из далека спомиње Станку оно писмо, али додаје и то, да ће добро проћи, ако се покаже и поврати на очинско срце. Станко је јогуница, не покорава се,

нега на послетку призна, да ће са својим присталищама Султану. „Не мисли,“ — каже му љутит Дејан, — „да је Црна Гора баштина твоје куће. Ако ћеш с народом, добро; не ћеш ли, ти одлази!“

Једва можеш веровати својим ушима. Кнез владалац и самодржац, да казује таке речи своме народу са позорнице! Тако је то; али кнез Никола може, јер нема на свету кнеза, који је тако спојен са животом свога народа, као он и његова породица.

Кад молитве и претње не помажу, Дејан каже Станку, да је издајница. Потежу се мачеви и Дејан пада рањен. Говор дејанов на самрти показује, да је песник у том карактеру хтео изнети најлепши пример племенитог црногорства. Он, који је сав свој живот провео служећи кнезу Ивану, рањен од паванова спина, заклиње убицу, да се окане срамотне одлуке, да постане опет рдољуб, и он ће пољубити руку, која га је смртно ранила, и умреће задовољан. Станко је потресен, нагиње се Дејану, који се од радости разабира, али у последњем часу побеђује покварено срце и упорно јогунство. „Ја идем Султану,“ — вели Станко, и та реч задаје Дејану последњи ударац. Дејана носе мртва, а Станко се спрема на отмеништво. Долази Даница и Марта. Даница кликће од радости, што је угледала живу вереника, а кад јој Марта

каже, да је Станко убио Дејана, она не верује. Ето Станка. После загрђаја Станко признаје, да је убио Дејана, али он га је увредио. Она му прашта. Кад јој он своју тврду одлуку каже и зове је, да с њиме пође, подиже се права Црногорка и рече: „Ниkad!“ — „Шта те веже . . . ?“ — „Шта ме веже? Све ме веже!“ У заносним стиховима казује своје одушевљење за спротивну, али красну, слободну и славну отаџбину своју. Он јој каже, да ће бити царица, ако пође с њиме. Али она одговара, да је свака Црногорка мала царица. Отуда и тај наслов трагедији. Кад Станко не преистиче говорити о балканској круни, којом ће га Султан наградити и коју ће он с њом заједно носити: она му у дивним стиховима каже, да је круна из туђих рук срамотна. Он треба да подигне лазареву круну, која ће га прославити, а да се прође туђе, која ће га обрукати.

Станко не узмиче. У том јављају слуге, да с брда долази чета коњаника, потера. Како Ђаница никако не попушта, Станко јој лакоумно казује, да у Турака има изобиља лепих девојака. „И у Црној Гори биће увек јунака, који ће издајицу казнити“, — одговара му увређена девојка. У све то већем гњеву хоће да истргне сабљу од слуге, да сама убије отпадника, али кад јој не пође за руком, обраћа се чети и узвикује: „Ко је јунак и убије издајицу, добиће моју руку и све благо старога Перуна.“ Тад је Станко ухвати и повиће: „Кад мене не ћеш, не ћеш ни другога!“ — прободе је ножем и побегне. Потера, са старијим Перуном на челу, налази Ђаницу у крви. На очево јадиковање освешћује се; као да није на смрт рањена, и док Перун изговара молитву, завеса пада.

Трећи чин. Црногорци и Турци стоје једни према другима на бој спремни. Две војске предводе два брата: Ђорђе и Станко. Од Станка отишao слуга Иво, покорпо се Ђорђу и каже му, како је у турској војсци. Заповедник издаје стратегичне наредбе, а то има војничке вредности, што Црногорци могу боље оценити него ико други на свету.

Иван благосиља оружје својих војвода и призор се свршава прорицањем некога старца, који Ђорђу обећава победу и „са сабље чита“ историју Црне Горе у напред. То благосиљање оружја старијег сина против млађега, што предсказује трагичну силу, уводи достојно у трећи призор, у ком је катастрофа.

Позорница представља бојно поље. Пољем леже рањени. Ђаница и Марта долaze, да их крепе. Разговор са рањеницима веома је карактеристичан; види се, да је по природи састављен. Међу рањеницима је и један Турчин; вапије за водом. Марта бежи, али је Ђаници дирнуо тај вапај и пружа кондир рањеном Турчину. Кад он, пијући, подиже главу, она позна — Станка. Ђаница тргне кондир и повикне:

„ Суд овамо!
Не труј воде, отровниче!
. . . . Ни капи више!
Креста, српства издајниче!“

Је ј' то хришћанска милост? — приговара јој Станко поругљиво.

Он је рањен, каже она, али је он рано њу:

„Ти ме рани по тијелу,
И по српу и по души,
И твој злочин спрама дома
Љубав моју не угуши.“

И не ће се светити:

„Да се светим! Глас љубави
Првобитне то ми брани:
Твоја су ми мрзна дјела,
А мили ми твоји дани!“

И пружа кондир рањеном Станку. У том упада турска чета и собом носи Станка пашу. Он зове Ђаници у Скадар, она хоће и каже како:

„
Али како? Морача се
У језеро бистро слива,
А оно се у Бојану
Пред скадарски град излива.
.
Пак ће оно као ђевер
Довести ме испред града —
Ето тако походићу
Вереника мога млада.“

И залети се, скочи — у брзу Морачу. Тај призор, кад би га представљале

69

Ристори, Волтерка или Сара Бернхардова могао би по срчаности и дубоком осећању, по великој трагичности, стати уз најбоље драмске призоре на свету.

Тим се свршава трагедија. Последњи призор има само још тај задатак, да истакне црногорску победу и да објави, да је Перун у боју погинуо пре него ли је дознао, да се Данцица у Морачи утешила.

Сама представа била је веома занимљива. Згодније место за представу није се на свету могло наћи. Не само што се сви призори збивају око Подгорице, него је то у повесници стара и веома трагична земља. Ту се родило Немања, основалац старог српског краљевства и династије Немањића. Онамо горе, иза моста на Морачи, налазе се развалине Длоклеје, где се Длоклејан родио. По околним планинама крвили бојеви били су се вековима између Турака и Црногораца. Тамо је десно на планини Фундини, где се за последњег рата бој био у ком паде осам стотина Црногораца и пет хиљада Турака. Кад се од Скадарског језера, пдући уз Морачу, прегледа дивна панорама планинског венца, који сунце на заходу покрива првенилом, чини се, као да сва крв покланих генерација хоће да провре. Морача, која са Рибницом у безбројним скоковима кваси подгоричке бедеме, као да се не пени на кршу него на људским костима, а исплакане пећине по високој кршевитој обали приказују се као отворени гробови.

Први поглед на дворану за представе пружао је одмах особиту насладу. Публика и глумци у истом историјском оделу! У дну је

место за кнежеву породицу. Оркестар је био певачко друштво из Подгорици, које је певало патриотске песме. Редитељ је био познати публициста Јован Павловић, који је такође представљао, и то Перуна. Његова жена, Мила, приказала је Данцицу свесно и све то већом топлотом. Тешку станкову улогу представљао је кнежев побочник Липовац, који је такође млад песник и био је одликован војничким крстом ордена св. Ђорђа прве класе за храброст, коју је показао под Карсом и у рату против Текелијана под Скобељевом. Он је потпуно успео у схваташњу и представљању карактера, и у лепом призору са рањеним Ђевјаном не би га боље приказао ни позебан глумац. Писац је могао и тај луксус себи дозволити, да турске улоге крипажу живи Турци. Међу њима је био и официр кнежеве гарде, бег Љубовић, потомак старе куће Љубовића још из дванаестог века.

И публика је на особити начин посматрала ствар. Један муhamедански великаш из Подгорице после представе стаде тражити професора Матавуља, који је природно и веома симпатично представљао Ибрахимагу. Кад га нађе, стиште му руку и рече: „Само сп ти говорио истину, а све је друго пусто брђање.“ Добротина, мислио је, да сваки на позорницама може говорити што хоће, а да се то дело за то зове кнезово, што је све у опште његово. Али и од стаситих војвода налод је за чудо згодних примедаба, којих се не би постидео никакав уметнички критичар. У осталом допадају давало се израза као и у нас пљескањем и изазивањем; наравно само један није изазиван — песник.

ЛИСТИЈИ.

ПОЗОРИШТЕ.

* (Златна.) 23. фебруара о. г. певало се у народном позоришту у Загребу нова, пучка опера Ивана пл. Зајца под насловом „Златка“ За ту своју оперу употребио је Зајц наше народне песме, ал' их је лепо обрадио. Такав рад заслужује похвалу, јер ће се тиме доказати и дру-

гима, да није доста узети само мотиве из народних песама, него их ваља и уметнички обрадити. По загребачким листовима опера се јако допала публици. Коло на завршетку другог чина морало се поновити.

Издаје управа српског народног позоришта.